

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Vaida Buivydienė
Raimundas Kirvaitis
Lina Rutkienė
Rasuolė Vladarskienė

AKADEMINĖ
IR PROFESINĖ
KALBA

Tekstų ypatybės
ir kūrimas

VADOVĖLIS

VG TU leidykla TECHNIKA
Vilnius

Recenzavo doc. dr. Rima Bakšienė ir doc. dr. Vilma Zubaitienė

Rekomendavo Kūrybinių industrijų fakultetas

VG TU leidyklos TECHNIKA mokomosios metodinės literatūros knyga (2019-016-S)

<http://leidykla.vgtu.lt>

ISBN 978-609-476-180-5

eISBN 978-609-476-181-2

doi: 10.20334/2019-016-S

Ši kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo ir mokslo įstaigų bibliotekose, muziejuose arba archyvuose, be leidėjo sutikimo draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose. Dėl leidimo kreiptis el. paštu leidyba@vgtu.lt

© VG TU leidykla TECHNIKA, 2019

TURINYS

PRATARMĖ	6
1. TEKSTAI IR KALBOS ATMAINOS	8
1.1. Tekstų funkcijos ir klasifikacija	9
1.2. Sakytinių ir rašytinių tekstų bendrybės ir raiškos skirtumai	14
1.3. Informacijos ištekliai	20
2. VIEŠOSIOS KALBOS	30
2.1. Viešųjų kalbų rūšys	32
2.2. Rengimasis kalbai	33
2.3. Atsakymai į klausimus	42
2.4. Savybės, būtinos gerai viešajai kalbai	43
2.5. Papildomos raiškos priemonės	45
2.6. Viešojo dialogo rūšys	49
2.7. Vaizdinės priemonės	51
2.8. Taisyklingos sakytinės kalbos ypatumai	60
3. AKADEMINIAI TEKSTAI	69
3.1. Bendrieji akademinų tekstų ir jų rengimo reikalavimai	69
3.2. Įvairių akademinų tekstų ir leidinių struktūra bei ypatumai	85
3.3. Skirtingų mokslo sričių akademinų raštų ypatumai	134
3.4. Akademinų tekstų stilius	146
3.5. Akademinų rašto darbų kalbos taisyklingumas	185
3.6. Akademinų tekstų intertekstiškumas	223
3.7. Akademinų tekstų rengėjų etika	249
4. PROFESINĖS VEIKLOS TEKSTAI	258
4.1. Stilistiniai ir kalbiniai administracinių tekstų reikalavimai	259
4.2. Dokumentų įforminimo reikalavimai	261
4.3. Atskirų dokumentų rūšių tekstų modeliai	270
4.4. Dalykinio mandagumo kalbinė raiška	288
4.5. Akademinis ir dalykinis bendravimas elektroninėje erdvėje	293
4.6. Socialinių medijų kalba	300

PRATARMĖ

Vadovėlis skirtas viešojoje erdvėje vartojamų tekstų ypatybėms atskleisti ir mokyti tinkamai rengti akademinis bei profesinius tekstus, atsižvelgiant į šių tipų tekstams keliamus stilistinius ir kalbinius reikalavimus. Jis skiriamas visiems, kam rūpi kurti tikslus, aiškius, taisyklingus ir pagal kalbėjimo situaciją tinkančius tekstus. Tačiau pirmiausia jis skiriamas studentams, kuriems trūksta tinkamo viešojo kalbėjimo ir rašymo įgūdžių.

Vadovėlis parašytas remiantis Vilniaus Gedimino technikos universiteto Lietuvių kalbos skyriaus parengtais specialybės kalbos kultūros ir dalykinio rašymo studijų dalykų aprašais. Pabrėžiama skirtingo kalbos raiškos priemonių pasirinkimo būtinybė konkrečiais kalbos vartojimo atvejais, atsižvelgiant į įvairius socialinius parametrus. Leidinyje pateikiama įvairių tekstų kūrimo pavyzdžių, apimant du nedalomą vienovę sudarančius kalbos aspektus – turinį ir formą.

Leidinį sudaro keturi skyriai. Pirmiausia aptariami bendrieji dalykai: teksto samprata ir klasifikacija, viešosios ir bendrinės kalbos santykis ir jos atmainų, skiriamų pagal kalbos vartojimo būdus ir funkcinę skaidą, įvairovė, išsamiau aptiriamos rašytinės ir sakytinės kalbos skirtybės. Trumpai apibūdinami informacijos, reikalingos kuriant įvairius tekstus, išteklių. Antrasis skyrius skirtas viešųjų kalbų ypatumams nagrinėti, aptariami rengimosi kalbai etapai, atkreipiamas dėmesys į veiksnius, nuo kurių priklauso viešosios kalbos sėkmė, taip pat ir į vaizdinius elementus, padedančius perteikti kalbos esmę. Trečiasis skyrius – pats didžiausias, jame įvairiapusiškai pažvelgiama į akademinis (studijų ir mokslinius) tekstus. Aptiriamos jų turinio ir raiškos ypatybės: įvairių žanrų tekstų struktūra, atskirai iškeliant įvairių mokslo sričių akademinis tekstų skirtības, trumpai apibūdinta ir akademinė etika. Taip pat nagrinėjami mokslinio stiliaus, kuriuo rašomi akademiniai tekstai, reikalavimai ir trūkumai, stilistinės ypatybės ir jomis paremta taisyklinga kalbinė raiška. Ketvirtas skyrius skirtas profesinės veiklos tekstams, daugiausia dėmesio skirta administracinių tekstų kūrimo ypatybėms ir modeliams, taip pat apžvelgiamas dalykinis bendravimas elektroninėje erdvėje ir socialinių medijų kalba.

Tekstą rašė Vilniaus Gedimino technikos universiteto autorių kolektyvas: prof. habil. dr. Raimondas Kirvaitis (3.1–3.3 (išskyrus skyrelį apie esė),

3.7 poskyriai), Kūrybinių industrijų fakulteto Profesinės kalbos studijų centro Lietuvių kalbos skyriaus lektorės Vaida Buivydienė (1.2–1.3 poskyriai, 2 skyrius, 4.5–4.6 poskyriai), Lina Rutkienė (3.3 poskyrio skyrelis apie esė, 3.4, 3.5.1–3.5.4, 3.5.7, 3.6.1–3.6.2 poskyriai) ir docentė Rasuolė Vladarskienė (1.1, 3.5.6., 3.6.3–3.6.4, 4.1–4.4 poskyriai).

Leidinys padės studentams suvokti kalbos vartojimo skirtingomis aplinkybėmis ypatumus, suteiks žinių apie įvairių žanrų tekstų struktūrą ir kūrimo principus, padės išmokti rašyti studijų rašto darbus ir pasirinkti taisyklingą kalbos raišką. Pateikta tekstų kūrimo modelių įvairovė, konkretūs patarimai ir iliustraciniai pavyzdžiai palengvins įvairių tekstų kūrėjų darbą.

Vadovėlį rengė autorių kolektyvas, todėl kiekvieno autoriaus rašytas tekstas pasižymi stilistiniu individualumu, iš dalies ir medžiagos pateikimo savitumu. Tikimės, kad skaitytojai tai priims ne kaip knygos trūkumą, o kaip galimybę įvertinti skirtingų autorių požiūrį į aprašomus dalykus.

Vadovėlio sudarytojai nepretenduoja į skelbiamų tekstų autorystę. Vargu ar nagrinėjama tematika galimas autorinis požiūris, iš esmės besiskiriantis nuo kitų autorių panašiomis temomis skelbtų darbų turinio. Kiekvieno skyriaus ir poskyrio medžiagos ieškota daugelyje šaltinių, pasirinkti, mūsų nuomone, tinkamiausi konkrečiai temai šaltiniai, jų medžiaga apibendrinta arba cituojama. Skyrių tekste ir (arba) skyrių pabaigoje teikiamuose literatūros sąrašuose siekėme nurodyti kiekvieną panaudotą šaltinį. Turėdami didelį darbo universitete patyrimą, parinkdami ir interpretuodami tekstus rėmėmės savo patirtimi, daug kur išsakėme ir savo asmeninę nuomonę. Tikimės, kad vadovėlio skaitytoją išvadavome nuo nemažai laiko reikalaujančios šaltinių paieškos ir jų kritinio vertinimo.